14/09/2023

Τίμιος Σταυρός: Θεολογία, τελετουργικό και η σύνδεση με το Βυζάντιο

/ Ορθόδοξες Προβολές

Για αιώνες, στις 14 Σεπτεμβρίου, την ημέρα που γιορτάζεται στους ναούς η εορτή της υψώσεως του Τιμίου Σταυρού, ο Επίσκοπος στέκεται στη μέση του ναού και περικυκλωμένος από τον κλήρο, υψώνει με μεγαλοπρέπεια το σταυρό ψηλά πάνω από το εκκλησίασμα και ευλογεί τους πιστούς στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, ενώ ο χορός ψέλνει το: «Κύριε ἐλέησον!»

Πώς όμως καθιερώθηκε η εορτή; Πώς συνδέεται με το Βυζάντιο; Ποια είναι η θεολογία του σταυρού; Ποιο το τελετουργικό που τελείται στην λατρεία της Εκκλησίας; Απαντήσεις δίνονται στο άρθρο του **Θεολόγου-Καθηγητού Λάμπρου Σκόντζου** με τίτλο: **«Τον Σταυρόν Σου προσκυνούμεν Δέσποτα».**

Ακολουθεί το άρθρο:

Ἡ Παγκόσμια Ὕψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἀποτελεῖ ἕναν σπουδαῖο ἑορτολογικὸ σταθμὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Στὶς 14 Σεπτεμβρίου σύμπασα ἡ Ὀρθοδοξία τιμᾶ τὸν Σταυρὸ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς τὸ «καύχημά» Της καὶ ἡ «δόξα» Της. Πηγὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ἱστορίας ἀναφέρουν ὅτι ἡ ἑορτὴ τῆς Παγκόσμιας Ὕψωσης εἶχε καθιερωθεῖ ἀπὸ τὰ ἀρχαία χρόνια, ἴσως μάλιστα νὰ εἶχε καθιερωθεῖ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Μέγα Κωνσταντῖνο, κατὰ προτροπὴ προφανῶς τῆς μητέρας του ἁγίας Ἑλένης, ἀμέσως μετὰ τὴν εὕρεση τοῦ Τιμίου Ξύλου στὰ Ἱεροσόλυμα, γύρω στὸ 330 μ.Χ.

Ἡ τιμὴ πρὸς τὸν Τίμιο Σταυρὸ ἀνάγεται στοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους. Οἱ ἐπιστολὲς τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἶναι γεμάτες ἀπὸ χωρία μὲ τὰ ὁποῖα ὁ μέγας ἀπόστολος ἐξαίρει τὸν ρόλο τοῦ Σταυροῦ στὴν διαδικασία τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Πρῶτος ὁ Παῦλος ὁμίλησε γιὰ τὴν καύχηση τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Οἱ ἀποστολικοὶ Πατέρες ὁμιλοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ σεβασμὸ καὶ τιμὴ πρὸς τὸ ἱερὸ σύμβολο, μέσῳ τοῦ ὁποίου ἔγινε ἡ καταλλαγὴ μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἐπιτεύχθηκε ἡ σωτηρία μὲ τὴν ἀπολυτρωτικὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ κατακόμβες εἶναι γεμάτες ἀπὸ χαραγμένους σταυρούς. Οἱ διωκόμενοι χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς φανατικοὺς εἰδωλολάτρες θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτούς τους τύπους τοῦ ἀδίκως παθόντος Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πίστευαν ὅτι ἐξαιτίας τῆς πίστεώς τους στὸ Χριστὸ ἔφεραν καὶ αὐτοὶ τὸ δικό τους σταυρό, γι’ αὐτὸ τὸ ἱερὸ αὐτὸ σύμβολο ἦταν τόσο ἀγαπητὸ σὲ αὐτούς. Αὐτὸ τοὺς ἐμψύχωνε καὶ τοὺς ἔδινε τὴ δύναμη τοῦ μαρτυρίου.

Ἡ δύναμη τοῦ Τιμίου Σταυροῦ φάνηκε στὸ θαυμαστὸ ὅραμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, στὰ 312, ἐνῷ βάδιζε ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου κοντὰ στὴ Ρώμη. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξέφραζε τὴν νέα ἐποχή, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς συναυτοκράτορές του, οἱ ὁποῖοι ἐξέφραζαν καὶ προσπαθοῦσαν νὰ συντηρήσουν τὸν παλιὸ κόσμο, ποὺ κατέρρεε ραγδαία. Ὁ μεγάλος αὐτοκράτορας εἶδε στὸν οὐρανό, ἡμέρα μεσημέρι, τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, σχηματισμένο μὲ ἀστέρια, καὶ τὴν ἐπιγραφὴ «ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ», ἐπίσης σχηματισμένη μὲ ἀστέρια. Ἦταν ἡ 28η Οκτωβρίου 312. Ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὥρα ἔδωσε διαταγὴ τὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ γίνει τὸ σύμβολο τοῦ στρατοῦ του. Χαράχτηκε παντοῦ, στὶς ἀσπίδες τῶν στρατιωτῶν, στὰ κράνη, στὰ λάβαρα, καὶ

ἀλλοῦ.

Ὁ ἐχθρὸς κατατροπώθηκε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε μονοκράτωρ τοῦ ἀπέραντου κράτους. Δὲν εἶχε καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ἡ δύναμη τοῦ Σταυροῦ τοῦ εἶχε χαρίσει αὐτὴ τὴν περήφανη νίκη, γι’ αὐτὸ προσέγγισε τὴ νέα ἀνερχόμενη θρησκευτικὴ πίστη τῶν χριστιανῶν. Κατάλαβε ὁ μεγάλος καὶ διορατικὸς ἐκεῖνος ἄνδρας ὅτι τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας ἀνῆκε στὸν Χριστιανισμό, ὅπως καὶ ἔγινε. Ἔτσι ἔδωσε ἀμέσως διαταγὴ νὰ σταματήσουν οἱ διωγμοὶ ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, καθὼς καὶ ὅλων ὅσων διώκονταν γιὰ τὶς θρησκευτικές του πεποιθήσεις. Μὲ τὸ γνωστὸ «Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων» κατοχυρώθηκε ἡ ἀνεξιθρησκία στὸ κράτος. Παράλληλα υἱοθέτησε τὶς εὐαγγελικὲς ἀρχὲς γιὰ νὰ γίνουν ἡ βάση τοῦ δικαίου καὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ (κατάργηση δουλείας, κοινωνικὴ πρόνοια, ἀργία Κυριακῆς, κλπ). Γιὰ νὰ εἶναι δίκαιος μὲ ὅλους τούς ὑπηκόους παρέμεινε προστάτης καὶ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας (Μέγας Ἀρχιερεύς).

Τὸ 326 ἀναχώρησε γιὰ τοὺς Ἁγίους Τόπους ἡ εὐσεβὴς χριστιανὴ μητέρα του ἁγία Ἑλένη. Μὲ τὴν γενναία ἐπιχορήγηση τοῦ Κωνσταντίνου ἄρχισε τὸ κτίσιμο λαμπρῶν Ναῶν ἐπὶ τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων. Ἐπίκεντρο ἦταν ὁ Πανάγιος Τάφος τοῦ Κυρίου. Στὸ σημεῖο ἐκεῖνο ὁ αὐτοκράτορας Ἀδριανὸς εἶχε κτίσει τὸ 135, κατὰ τὴ δεύτερη καταστροφὴ τῆς Ἰερουσαλήμ, ναὸ τῆς Ἀφροδίτης. Πρώτη ἐνέργεια τῆς ἁγίας Ἑλένης ἦταν ἡ ἀνεύρεση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε ριχτεῖ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους σὲ παρακείμενη χωματερή. Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση ὁδηγήθηκε ἐκεῖ ἀπὸ ἕνα ἀρωματικὸ φυτὸ ποὺ φύτρωνε στὸ μέρος ἐκεῖνο, τὸ γνωστό μας βασιλικό. Ὕστερα ἀπὸ ἐπίπονες ἀνασκαφὲς τελικὰ βρέθηκαν τρεῖς σταυροί, τοῦ Κυρίου καὶ τῶν δυὸ λῃστῶν. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ Φιλοστόργιος καὶ Νικηφόρος ἀναφέρουν ὅτι ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἐντοπίσθηκε ὕστερα ἀπὸ θαῦμα, τοποθετήθηκε πάνω σὲ νεκρὴ γυναῖκα καὶ αὐτὴ ἀναστήθηκε! Ἡ πιστὴ βασιλομήτωρ, μὲ δάκρυα στὰ μάτια παρέδωσε τὸν Τίμιο Σταυρὸ στὸν Πατριάρχη Μακάριο, ὁ ὁποῖος στὶς 14 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 335 τὸν ὕψωσε στὸν φρικτὸ Γολγοθὰ καὶ τὸν τοποθέτησε στὸν πανίερο καὶ περικαλλῆ ναὸ τῆς Ἀναστάσεως, τὸν ὁποῖο εἶχε ἀνεγείρει ἡ Ἁγία πάνω ἀπὸ τὸν Πανάγιο Τάφο καὶ ὁ ὁποῖος σῴζεται ὡς σήμερα. Τὸ σημαντικὸ αὐτὸ γεγονὸς σημάδεψε τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ γι’ αὐτὸ ἄρχισε νὰ ἑορτάζεται ὡς λαμπρὴ ἀνάμνηση. Ἔτσι καθιερώθηκε ἡ μεγάλη ἑορτὴ τῆς Παγκόσμιας Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ὅμως τὴν ἁγία αὐτὴ ἡμέρα ἑορτάζουμε καὶ τὴν δεύτερη ὕψωση. Στὰ 613 οἱ Πέρσες κυρίεψαν τὴν Παλαιστίνη, λεηλάτησαν καὶ κατέστρεψαν τὰ ἱερὰ προσκυνήματα καὶ πῆραν ὡς λάφυρο τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ τὸν μετέφεραν στὴ χώρα τους. Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι ἄπειρα θαύματα γινόταν ἐκεῖ. Οἱ πυρολάτρες Πέρσες θεώρησαν τὸ Τίμιο Ξύλο μαγικὸ καὶ γι’ αὐτὸ τὸ φύλασσαν καὶ τὸ

προσκυνοῦσαν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὴν πραγματική του φύση καὶ ἰδιότητα! Ὁ αὐτοκράτορας Ἡράκλειος μετὰ τὴν νίκη τοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν παρέλαβε τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ τὸν μετέφερε στὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Πατριάρχης Ζαχαρίας τὸν ὕψωσε ἐκ νέου στὸ ναὸ τῆς Ἀναστάσεως. Ἦταν 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 626. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας Παυλίνος ἀναφέρει στὴν ἐνδέκατη ἐπιστολή του ὅτι ἡ τοπικὴ ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων θεώρησε ὅτι ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ἀνήκει σὲ ὅλη τὴν χριστιανοσύνη καὶ γι’ αὐτὸ ἀποφάσισε νὰ τεμαχίσει τὸ Τίμιο Ξύλο καὶ νὰ τὸ διανείμει σὲ ὅλη τὴν Ἐκκλησία. Ἔτσι διασώθηκαν μέχρι σήμερα πολλὰ τεμάχια, τὰ ὁποῖα φυλάσσονται ὡς τὰ πολυτιμότερα κειμήλια, κυρίως στὶς ἱερὲς μονὲς τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Μιὰ ἐσχατολογικὴ προφητεία λέγει πὼς ἕνα ἀπὸ τὰ συγκλονιστικὰ γεγονότα τοῦ τέλους τοῦ κόσμου θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐπανένωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ!

Οἱ ὀρθόδοξοι πιστοὶ τιμοῦμε μὲ ἰδιαίτερο τρόπο τὴν ἁγία ἡμέρα τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου μας. Ἡ ἱερὲς ἀκολουθίες ἔχουν πανηγυρικὸ χαρακτῆρα, ἐνῷ ἔχει θεσπισθεῖ αὐστηρὴ νηστεία. Κατακλύζουμε τοῦ ἱεροὺς Ναοὺς προκειμένου νὰ προσκυνήσουμε τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ νὰ ἀντλήσουμε δύναμη καὶ χάρη οὐράνια ἀπὸ αὐτόν. Παίρνουμε μαζί μας κλώνους βασιλικοῦ ὡς εὐλογία καὶ τὸν ἐναποθέτουμε στὰ εἰκονίσματα. Γνωρίζουμε πολὺ καλὰ ὅτι ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση τοῦ Σταυροῦ εἶναι προσκύνηση τοῦ Ἴδιου τοῦ Ἐσταυρωμένου Λυτρωτῆ μας Χριστοῦ καὶ ὄχι εἰδωλολατρικὴ πράξη, ὅπως κακόβουλα μᾶς κατηγοροῦν οἱ ποικιλώνυμοι αἱρετικοί. Ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου μας εἶναι τὸ καύχημά μας, τὸ νικηφόρο λάβαρο κατὰ τοῦ μεγαλύτερου ἐχθροῦ μας, τοῦ διαβόλου, τὸ ἀήττητο ὅπλο κατὰ τοῦ πολυπρόσωπου κακοῦ. Μὲ ἕνα στόμα καὶ μὲ μία καρδιὰ ψάλλουμε τὸν ὑπέροχο παιᾶνα τροπάριο τῆς μεγάλης ἑορτῆς: «Σῶσον Κύριε τὸν λαόν Σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου….»